

Тетяна Бойко

Науковий керівник – проф. Кульбабська О. В.

Теоретичні засади дослідження складних ускладнених речень у сучасній українській мові

Проблема складних ускладнених речень неодноразово перебувала в центрі наукових досліджень українських граматистів (І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітко, О. В. Кульбабська, К. Ф. Шульжук та ін.).

О. О. Потебня вбачав два способи утворення складних речень: 1) з'єднання двох простих речень через сурядності, із чого потім постала підрядність; 2) розвиток складнопідрядного речення на основі простих речень, ускладнених дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, відокремленими прикладками тощо [4, с. 203–317].

На думку Б. М. Кулика, до складних неелементарних речень належать лише структури з підрядністю та сурядністю. Мовознавець уважав, що в «складному реченні складнопідрядні і складносурядні речення, комбінуючись, об'єднуються в одне синтаксичне більш складне ціле» [3, с. 317].

У цьому аспекті особливої ваги набуває проблема виокремлення критеріїв для з'ясування лінгвального статусу складних речень, що складаються з 3-х і більше предикативних одиниць. Зауважимо, що більшість науковців дотримуються думки, що таким критерієм є кількісний. Утім, чеські дослідники Й. Грбачека та Л. Двонча вважають, що незважаючи на те, що кількісний показник хоч і є домінуючим, все одно він не відображає сутності зазначеного типу речень [3, с. 334]. В українському синтаксисі подібну концепцію розпрацьовує А. П. Загнітко, пропонуючи „розглядати ускладнення структури лише на тлі визначальних сполучникових типів зв'язку – сурядності або підрядності” [2, с. 334]. К. Ф. Шульжук у своїй праці „Складне речення в українській мові” наводить таку специфічну ознаку ускладнення складних речень, як наявність рівнів членування, а саме: *зовнішній (основний) рівень* і *внутрішній (підпорядкований)* [5, с. 48].

Прикметно, що синтаксисти Чернівецького університету теж не оминули увагою специфіку неелементарних складних речень. Зокрема в праці „Складні ускладнені речення” Н. В. Гуйванюк і О. В. Кульбабська розглядають складні синтаксичні конструкції як „продукт історичного розвитку мови: від складних безсполучникових поєднань до сполучникових утворень, серед яких виділилися сполучникові складносурядні та складнопідрядні речення з розгорнутою системою сполучних засобів зв’язку” [1, с. 7].

Дослідниці проаналізували такі типи й різновиди багатокomпонентних складних речень:

I. З одним видом синтаксичного зв’язку, з-поміж яких:

- 1.1) *складносурядні речення ускладненої структури*: а) відкритої структури з різнотипними відношеннями; б) закритої структури з різнотипними відношеннями; в) відкритої та закритої структури;
- 1.2) *складні безсполучникові речення*: а) відкритої та закритої структури; б) закритої структури з різнотипними відношеннями;
- 1.3) *складнопідрядні речення ускладненої будови*: а) із супідрядністю; б) із послідовною підрядністю; в) із комбінованою підрядністю.

II. З різними видами синтаксичного зв’язку: 2.1) із сурядністю і підрядністю; 2.2) із безсполучниковим і підрядним зв’язками; 2.3) із сурядним і безсполучниковим зв’язками; 2.4) із сурядним, підрядним і безсполучниковим зв’язками.

Отже, складні ускладнені речення посідають проміжне місце в системі складних речень. Незважаючи на те, що вони залишаються малодосліджені, такі структури надзвичайно поширені в усному та писемному мовленні, виформовують ідіостиль багатьох українських письменників.

Список літератури

1. Гуйванюк Н. В., Кульбабська О. В. Складні ускладнені речення. Чернівці : Рута, 2003. 145 с.
2. Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови. Синтаксис. Донецьк : ДонНУ, 2001. 663 с.
3. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис. К. : Рад. шк., 1965. Ч.2. 283с.
4. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. М. : Учпедгиз, 1968. Т. 3. С. 203–317.
5. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові. К. : Рад. шк., 1989. 136 с.